

# Beszámoló a SIEF 16. kongresszusáról

DOI: [10.54742/tabula.2023.1.08](https://doi.org/10.54742/tabula.2023.1.08)

1.

A SIEF (*Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore*) 16. nemzetközi kongresszusát Brnóban rendezték meg 2023. június 7. és 10. között. A szervezet elődjét, a *Commission internationale de l'art populaire*-t (CIAP) is ebben az országban alapították 1928-ban (Prágában). A kongresszus témája rendkívül aktuális volt: „living uncertainty”, vagyis a *bizonytalanság megélése, élet a bizonytalanságban*. A többféle magyar fordítás közül bármelyiket is választjuk, a konferencia programjából jól látszik, hogy a lét, a mindennapi és a politikai élet, az ember és az őt körülvevő környezet, a tudományos munka kiszámíthatatlanságának, veszélyeztetettségének vizsgálata állt az előadások középpontjában. A hívószó és a téma nemcsak időszerűnek, hanem kellőképpen tágnak is bizonyult, hiszen a közel ezer (998) résztvevőtől 97 panelbe szervezve 669 előadás hangzott el. Érdemes azt is hangsúlyozni, hogy a tudományos fórumon olyan szakterületek fiatal, pályakezdő és már évek óta pályán lévő kutatói szerepeltek, akik a néprajz, a folklór és a rokon diszciplínák (muzeológia, örökségvédelem stb.) metszetében kezdeményezték a közös gondolkodást a tematikához kapcsolódóan. Beszámolómban először röviden kitérek a plenáris előadásokra és ülésekre, majd a magyar szakemberek kutatásaira reflektálok.

2.

Az első nap plenáris előadását Marilyn Strathern brit szociálanropológus (professor emeritus, Department of Social Anthropology University of Cambridge, Egyesült Királyság) tartotta *Uncertain relations: Limits and possibilities* címmel. Strathern pályája elején a rokonsági és nemi viszonyokkal foglalkozott, elsősorban Melanéziában vizsgálta ezeket. Mostani előadásában a bizonytalanság fogalmát egy másik összetett terminus, a „kapcsolatok” háttérében próbálta meg értelmezni. Strathern terepmunka-tapasztalataira támaszkodva beszélt a kontaktusokban rejlő bizonytalanságról, és azt a kérdést boncolgatta, hogy ennek felismerése segíthet-e megismerni azoknak az életünkben betöltött szerepét?

3.

A másik plenáris előadó Pető Andrea (Department of Gender Studies, Central European University, Bécs, Ausztria) történész volt, akinek a 20. századi társadalom és társadalmi nemek történetéről írt munkái jól ismertek hazai körökben is. Pető arra a nyugtalanító, napjainkban is napirenden lévő kérdésre reflektált az előadása során (*Teaching and Writing the Truth Today: Five Options*), hogy mit tehetnek ma az oktatásban dolgozók és a pedagógusok azért, hogy megszűnjön a társadalom tagjainak „alvajáró” állapota, és képesek legyenek részt venni az értékek meghatározásáért vívott harcban.

4.

A konferencia résztvevői ezek után két plenáris előadáshoz is csatlakozhattak: Michał Buchowski (Instytut Antropologii i Etnologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, Lengyelország) és Andrea Kitta (English Department, East Carolina University, USA) a politika, az egészségügy és a környezet globális helyzetét meghatározó bizonytalanságokkal, azok mindennapokra gyakorolt hatásával és a hozzájuk kapcsolódó megküzdési mechanizmusokkal foglalkoz-

tak előadásukban, melyek az *Uncertain Terrains in the Everyday* címmel meghirdetett beszélgetést vezették fel. Külön kitértek arra, hogy a bizonytalan mindennapok tanulmányozása milyen kihívások elé állítja a kutatókat. Az izgalmas és megannyi kérdést felvető beszélgetést Dani Schrire (Program for Folklore and Folk-Culture Studies, Cultural Studies, The Hebrew University of Jerusalem, Izrael) moderálta.

5. Hasonlóan érdekfeszítő volt az *Uncertainty and Methodologies* címmel megtartott, majdnem kétórás eszmecsere, amelyben Tatiana Bužeková (Katedra archeológia a kultúrnej antropológie Univerzita Komenského v Bratislave, Szlovákia), Eerika Koskinen-Koivisto (Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto, Finnország), Kyrre Kverndokk (Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen, Norvégia) és Tim Tangherlini (Department of Scandinavian, University of California – Berkeley, USA) vettek részt, Soňa Gyárfáš Lutherová (Ústav etnológie a sociálnej antropológie, Slovenská akadémia vied, Szlovákia) pedig a diskurzus moderálásáért volt felelős. A világ különböző pontjairól felkért szakemberek az etnográfiát és folklorisztikát érintő módszertani kihívásokra reagáltak.
6. A SIEF programját számos workshop, filmvetítés és városnéző séta színesítette. A konferenciát záró kerekasztal-beszélgetés során (*On the Precarity of Our Disciplines: Possible Ways Forward*) Čarna Brković (Georg-August-Universität Göttingen, Németország), Martin Fotta (Akademie věd České Republiky, Csehország), Roger Norum (Oulun yliopisto, Finnország) és Clara Saraiva (Universidade de Lisboa, Portugália) pedig arra tértek ki, hogyan lehetne ellensúlyozni a társadalom- és bölcsészettudományokra nehezedő, a tudományágakon belül és diszciplináris szinten is jelentkező bizonytalan körülményeket.
7. Ezek után térjünk rá a magyar résztvevők előadásainak bemutatására, amelyeket a SIEF honlapján szereplő beosztás sorrendjében ismertetek! (1) *Back To Basics: Reconfiguring Place In Times Of Crisis* (Archo1) című panelben, amelynek előadásai a hétköznapi környezet és a globális bizonytalanság új dimenzióit tárták fel, Püsök Imola (Georg-August-Universität Göttingen, Németország) egy, a bányászattal kapcsolatos konfliktusok hálójában ragadt és lassan elnéptelenedő romániai falu, Corna (Szarvaspatak) esetén keresztül mutatta be, hogy a személyesen átélt és a globális diskurzusokban megjelenő válságok hogyan ébresztették fel a fiatalokban azt az igényt, hogy a természet, a táj felé forduljanak egy olyan helyen, amit a faluban élő lakosság a megszűnt bányászati tevékenység miatt üresnek, néptelennek érzékel.
8. Ilyefalvi Emese (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest) a válságok archívumokra gyakorolt hatását felvető panel (*Documenting and living uncertainty in tradition archives today and in the future* [Archo5]) előadói között szerepelt. Prezentációjában az ELTE Folklor Tanszékének égisze alatt létrehozott digitális archívum koncepciójának kialakítása és felépítése során felmerülő kérdéseket és problémákat mutatta be.
9. Vargha Katalin (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) a társadalmi válságok hatására született új hősök és gonosztevők sajátosságairól értekező szekción belül (*Heroes and villains in the global digital space* [Digio3]) a Chuck Norris-viccekre és mémekre, illetve az azok mintájára

létrehozott „új” hősökre hívta fel a figyelmet, akik között akciófilmek szereplői éppúgy megtalálhatók, mint politikai vezetők.

10.

A következő nagyobb blokk (*Landscapes in transition: tracing the past – facing uncertainties of the future* [SIEF Working Group on Space-lore and Place-lore] Envio3) hazai előadója Mód László (Szegedi Tudományegyetem) volt. Ehhez a szekcióhoz olyan előadásokat válogattak be a szervezők, amelyek az átalakuló táji környezet és az ebből fakadó bizonytalanságok kapcsolatát állították középpontba. Mód László a Balaton melletti szőlőhegyek képének változását követte nyomon. Bemutatta a turizmus és a tájátalakítás viszonyát, a szőlővel beültetett domboldal rekreációs területté alakítása mögött megbúvó szándékokat. Kitért arra is, hogy a koronavírus-járvány idején kiköltözők már állandó lakhelyként használták a szőlőket, és ez milyen módon befolyásolta a tájhoz fűződő viszonyukat. Az ember és természeti környezet közötti összefüggéseknél maradva, a *Changing communities in mountain areas between certainties and uncertainties* (Envio4) című panel a hegyvidéki közösségekben tapasztalt átalakulásokkal való megküzdés, ellenállás, alkalmazkodás lehetőségeit tárgyalta. A panel előadóinak sorába tartozott Szabó Árpád Töhötöm (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia) is, aki egy Erdély keleti határán, a Keleti-Kárpátok fenyőerdőinek közepén fekvő település virágzásának, majd az 1990-es éveket követő hanyatlásának történetét mutatta be. Az utóbbi folyamattal együtt járt az elnéptelenedés, de időközben megjelentek azok a tehetős nagyvárosi beköltözők, akik erdőben megbúvó, új stílusú villákat építettek. Az előadás során hangsúlyos volt a helyiek és a beköltözők viszonyának, valamint a 21. századi hegyvidéki élet ellentmondásainak és bizonytalanságainak elemzése.

11.

A világjárvány, az élelmiszer- és éghajlati válság átrendezte a vidéki kisgazdaságok lehetőségeit. Az ezekhez kapcsolódó kutatásokat az *Agriculture, climate change and food security: a comparative approach on how small farmers mitigate global crises in an increasingly uncertain world* (Food01) című szekcióban ismertették meg a résztvevők. Az előadók közül Szilágyi Levente (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) a romániai rendszerváltást követő időszak gazdasági átalakulására helyezte a hangsúlyt, ami a társadalom nagy részének elszegényedéséhez vezetett. Az ipari létesítmények bezárása, a kollektív gazdaságok megszüntetése fokozta a migrációs folyamatokat. Szilágyi előadásában három szatmári sváb falu példáján keresztül mutatta be, hogy milyen hatékony gazdasági stratégiákkal lehetett fellépni a kedvezőtlen migrációs és makrogazdasági folyamatokkal szemben.

12.

A *Food in times of uncertainty* (Food02) című szekcióba az élelmezéssel kapcsolatos bizonytalanságokra, a diszfunkcionális élelmiszerrendszerből adódó nehézségekre fókuszáló előadások kerültek. A hazai előadók sorát Bádi Anikó (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) folytatta, aki egy több éve tartó kutatás, illetve néprajzosokból és dietetikusokból álló kutatócsoport vezetőjeként az iskolai étkeztetés történeti alakulásáról beszélt, és külön hangsúlyt fektetett a koronavírus-járvány étkezdékre gyakorolt hatására. A lezárások, az élelmiszerárak emelkedésének hatására több szülő is rájött arra, hogy a menzai étkezés milyen nagy segítséget jelent a család számára. Bádi Anikó előadásában kiválóan összefoglalta, hogy a családok étkezését az óvodai és iskolai környezet is befolyásolja.

13. Izgalmas kutatást összegzett Bakos Áron (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia) is, aki a *The material waste of aggression. Dangerous resurfacings of past conflicts* (Herio1) blokk résztvevőjeként a katonáskodás, katonai szolgálat, a múltbeli fegyveres konfliktusok emlékeivel, történeteivel foglalkozott. Bakos egy terepmunkája során ajándékba kapott töltényhüvelyből kiindulva gondolkodott el a háborús emlékek birtoklásának lokális jelentőségéről, az elfogult nyilvános megemlékezések hatásáról és a háború máig ható következményeiről.
14. Eitler Ágnes (Néprajzi Intézet, Eötvös Loránd Tudományegyetem – Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) a *Living heritage as a source of resilience in times of uncertainty* (Herio8) című, az élő örökség válsághelyzetekben való működési mechanizmusával foglalkozó panel résztvevője volt. Előadásában egy nyárádmenti terepmunka eredményeiről számolt be, amelyet egy közel hétszázötven fős, többségében magyarok lakta településen végzett 2020 és 2022 között. Áttekintette a helyi népi kultúra színpadra állításának történetét, azon belül is három különböző időszak folyamatai mögött meghúzódó szándékokat, valamint az egyház helyi hagyományokra gyakorolt befolyását. Ugyanebben a szekcióban kapott szót Pál Emese (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia) is, aki azt ismertette, hogy a huszársághoz fűződő szokások, a hagyományőrző huszáregyesületek mit jelentenek a Romániában élő magyar férfiközösség tagjai számára. Miért érezték úgy a rendszerváltást követő években, hogy ezeknek a szokásoknak a felelevenítése alkalmas identitásuk újrafogalmazására?
15. A folklórhagyományokat újraélesztő mozgalmak, a folklór új jelenségeinek és az azokat létrehozó gyakorlatoknak a megértése volt a témája a *Folklore revivals in non-democratic contexts* (Herio9) című szekciónak. Az itt elhangzott előadások időkerete a 20. század második felére, területi szórása pedig az egykori szovjet blokk országaira esett. A hazai előadókat itt Vámos Gabriella képviselte (Néprajzi Intézet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Budapest), aki az aratóünnepek segítségével tekintette át kultúra és politika viszonyát. A második világháború után megváltozott kommunista hatalom saját céljainak megfelelően használta fel az említett ünnepet, amelynek tartalmi és formai elemeit is megváltoztatta. A sztálinvárosi aratóünnepek esetén keresztül láttatta azt is, hogy a második világháborút követő erkölcsi, egzisztenciális és gazdasági bizonytalanságok hatására hogyan alakult az aratóünnepek sorsa.
16. *A Encountering uncertainties: ethnographic methods and national traditions* (Histo3) című blokkban két magyar előadó is szerepelt: Kürti László (Miskolci Egyetem) azt a kérdést vetette fel, hogy a 19–20. századi néprajzi és folklorisztikai gyűjtések adatai mennyire tekinthetők hitelesnek. Kitért arra, hogy az örökség, a folklór és a néprajzi „tény” fogalmai állandó megújulásban, változásban vannak. Ez nemcsak a néprajztudományra van hatással, de befolyásolja a három terület politikai legitimációját. Ezután Kristóf Ildikó (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) a boszorkánysággal, a boszorkányüldözés témájával foglalkozó brit szociálanropológia funkcionalista irányzatához tartozó kutatók munkásságát összegezte. Rámutatott, hogy az Edward E. Evans-Pritchard, Max Gluckman, Alan Macfarlane és mások által kép-

viselt irányzat a hazai boszorkányság vizsgálatát is befolyásolta, majd a megközelítésmód érvényességét elemezte.

17.

Szakál Anna (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) előadásával a *Skating on thin ice: methodological and ethical issues in research on Cold War ethnology and folkloristics* (Histo4) című panelhez csatlakozott, és Faragó József (1922–2004) romániai magyar folklorista ambivalens pályáját vizsgálta. Bemutatta, hogy Faragó életműve hogyan hatott az erdélyi magyar folklorisztikára, és milyen volt személyének és munkásságának megítélése a romániai rendszerváltást követően.

18.

Izgalmas előadások követték egymást az *Uncertain temporalities of children and youth with a migrant background* (Mobio6) című szekcióban is, amelyben Peti Lehel (Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, Románia) kutatása is szerepelt. Interjúk, terepmunka-tapasztalatok tanulságai alapján elemezte a migráció bizonytalan körülményeinek hatását a moldvai csángó gyerekek iskoláztatására, a szocializáció és beilleszkedés problémáira, illetve a külföldön élő csángó családok életére. Elemzése során felhívta a figyelmet arra, hogy a családok a migrációból adódó változékony körülmények között hogyan próbálják meg támogatni a gyerekek iskolai és nyelvi szocializációját.

19.

A művészi kifejezésformák válságos időkben való felhasználása volt a témája az *Art and uncertainty: adversity, creativity, and vernacular expression* (Perfo5) című egységnek, ahol ismét két kutató is szerepelt. Elsőként Povedák István (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) mutatta be Bari Janó (szül. 1957) magyarországi roma festőművész esetét. Bari élete és körülményei jól illusztrálják a hazai romák többségének helyzetét: nehéz gyermekkor, szegényes körülmények, hányatott sors jutott számára, mégis különlegessé tette őt jelleme. Autodidakta művészként az 1980-as évek underground művészeti életének egyetlen roma résztvevője volt, de sok nem roma művésszel ellentétben neki nem sikerült anyagi biztonságát megteremtenie a rendszerváltás után. Povedák előadása többek között arra a kérdésre kereste a választ, hogy Bari hogyan küzdött meg hátrányos helyzetével, a folyamatos diszkriminációval. A hazai kutatói gárdát ebben a blokkban még Povedák Kinga képviselte, aki a gyülekezeti zenélést mint a vallásos művészi kifejezés formáját vizsgálta, hihetetlenül sokszínű és gazdag zenei- és szövegvilágát pedig a tudástermelés performatív módjaként elemezte. Povedák Kinga történeti perspektívában hasonlította össze, hogyan reagálnak a vallási közösségek a társadalmi átalakulásokra, valamint reflektált arra, hogy a gyülekezeti énekek segítségével hogyan tanulmányozhatók a spiritualitás és a vallási életvilágok dimenziói.

20.

A politikai és kulturális megosztottság történelmi és kortárs példáiról szóló előadásokat vártak a szervezők a *Cultural, linguistic, and political divides in a time of crisis: examining the use of everyday folklore in the rhetoric of racial and state boundaries* (Polio5) szekcióba, amelyhez Győrfy Eszter (Néprajztudományi Intézet, HUN-REN Bölcsészettudományi Központ, Budapest) prezentációja is tartozott. Tanulmánya egy olyan faluközösséget vizsgált, amely Magyarország és Románia történelmi határán található. Az itt élők körében a magyar–román együttélés és kulturális érintkezés hatására vegyes kultúra és identitás alakult ki. Ez a köztes helyzet lett az oka annak, hogy a helyiek többsége egyik nemzetiséggel sem tudott teljes mértékben azonosulni. Vallási és etnikai kötődésüket befolyásol-

ták a 20. század történelmi és politikai folyamatai, amelyek minden esetben új helyzeteket teremtettek a helyiek számára.

21.

A vallásosság megélésével, a vallási intézmények válságokra adott reakcióival foglalkozó kutatók tanulmányait foglalta magába a *Religious (un)certainities in times of upheaval (Working Group Ethnology of Religion)* (Relio1) című panel, amelyben Csáji László Koppány (Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Magyar Művészeti Akadémia, Budapest) dolgozata kapott helyet. Csáji 2007 óta végző antropológiai terepmunkát karizmatikus vallási vezetők által alapított új vallási mozgalmakhoz kapcsolódóan Romániában, Szerbiában és Magyarországon. A több éve zajló kutatás egy kis szeletét ismertette előadásában, amelyben kitért arra, hogy a próféták száma a társadalmi válságok idején hirtelen megnő. Ezt követően huszonnégy próféta és próféta társadalmi krízisekre adott reakcióit vázolta fel, valamint azokat az azonosságokat és különbségeket, melyeket a bizonytalan időszakokban betöltött szerepük között tapasztalt.

22.

Az utolsó nagyobb egység, amelyben hazai szakemberek munkásságába nyerhetünk betekintést, az *Ecclesiastical remedies for the uncertainties of everyday life – religious services offered by the lower clergy in past and present* (Relio4) című blokk volt, amelyben öt magyar kutató előadásának meghallgatására adódott lehetőség. A magyar résztvevők nagy száma nem meglepő annak tükrében, hogy a panelt az MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport hirdette meg. A szervezők, Bárh Dániel (Eötvös Loránd Tudományegyetem) és Kis-Halas Judit (Univerza v Ljubljani, Szlovénia) célja a kutatócsoport munkájának bemutatása és a szélesebb szakmai közeggel való megismertetése, jövőbeni céljainak vázolása volt. Az előadások történeti megközelítésben tárgyalták az alsópapság válságkezelési technikáit. Elsőként Gyöngyössy Orsolya (Szegedi Tudományegyetem) előadását hallgathattuk meg, melyben egy római katolikus csongrádi plébános, Virter Lajos esetét mutatta be, aki 1853-ban, a Bach-korszak idején, nyíltan szembefordult a hatalommal oly módon, hogy kilenc helybeli kivégzettet tisztességgel eltemetett. Következésképp Kis-Halas Judit a máriagyúdi kegyhelyhez kapcsolódó történeti források és recens kutatása alapján azokat a technikákat mutatta be, melyeket az egyházi medicina alkalmazott járványok (pestis, kolera) okozta válsághelyzetekben. Előadása egy több éve tartó, a 18. századi orvoslás összetett világára irányuló kutatómunka tanulságai alapján készült. Kiváló összefoglalását adta annak, hogy a járványok idején a római katolikus egyház hogyan működött együtt az állami hatóságokkal, és a lelki gyógymódok milyen széles skáláját kínálta válságos időkben. Ezt követően Smid Bernadett (Eötvös Loránd Tudományegyetem) kutatásának bemutatásával a kora újkori Katalónia vidékére invitálta a hallgatóságot. Prezentációjában egy gyógyítással is foglalkozó pap esetét ismertette, akinek inkvizíciós perében több, a kincskereséshez használt szöveg is szerepelt. Korabeli spanyol és szicíliai példák segítségével bemutatta az alsópapság körében élő, mágikus kincskeresésre használt könyveket, azok elterjedését, és vázolta a katalán példa történelmi kontextusát. Frauhammer Krisztina (Szegedi Tudományegyetem) a búcsújárás szocializmus kori lehetőségeire és a búcsújáráshelyeken szolgáló papság tevékenységére tért ki. Ezeknek a helyeknek a látogatása és az ott zajló eseményeken való részvétel a történelmi és társadalmi válságok idején és azokat követően is jelentős szerepet töltött be a hívek életében. Frauhammer magyarországi példák, a hívek és a papok reakcióinak vizsgálatán keresztül vázolta azt, hogy a hatóságok hogyan próbálták korlátozni a zarándokhelyeken szolgáló papok munkáját, és az állam milyen propagandát folytatott ellenük. Ennél a témánál maradv

kell megemlítenünk Komáromi Tündét (Károli Gáspár Református Egyetem), aki évek óta végez terepmunkát a romániai füzesmikolai kegyhelyen. Az itt található görögkatolikus kolostor csodálatos gyógyító erővel bír, könnyező ikonjáról híres, amelyet minden év augusztusában, Nagyboldogasszony ünnepén zarándokok tízezrei keresnek fel. Komáromi bemutatta, hogy a zarándokok a test és a lélek gyógyítására irányuló szertartásokon különböző célokkal vezérelve vesznek részt. A panel előadóinak sorát Bárh Dániel zárta, aki a papi benedikciós és ördögűző gyakorlat imáit vizsgálta a vallási és a történeti antropológia szemléletének és módszertanának alkalmazásával. Az előadás során ismertetett példák 18–19. századból fennmaradt történeti dokumentumokból és kortárs terepmunkán alapuló gyűjteményekből származtak. Áttekintése során kitért az említett gyakorlatok megítélésének változására is. (2)

23.

Összeségében elmondható, hogy a hazai kutatások is szép számmal szerepeltek a konferencián. Témaválasztásukat tekintve meggyőzően bizonyították a magyar etnográfiai és folklorisztikai kutatások sokszínűségét és nemzetköziségét. A négy nap során öröm volt megtapasztalni a gondolkodás és a kommunikáció szabadságát, a különböző témák sokrétűségét és az innovatív tudományos megközelítésmódokat. Csupán a hazai kutatók előadásainak összefoglalása is jelzi, hogy a SIEF milyen színes kutatási projektek megmutatására kínál lehetőséget. Remek fórum arra is, hogy a fiatal, pályájuk elején álló kutatók és a pályájuk csúcsán lévő, elismert szakemberek egy helyen prezentálják munkáikat.

## JEGYZETEK

1 SIEF 2023 programme, <https://www.siefhome.org/congresses/sief2023/programme#12772> (utolsó letöltés: 2024. 03. 16.).

2 Lásd Kis-Halas 2023.

## IRODALOM

Kis-Halas Judit

2023 *A történeti kutatások aktualitása.* 2023. augusztus 12.  
<https://elteneprajz.blog/2023/08/12/torteneti-kutatas-aktualitas/>  
(utolsó letöltés: 2024. 03. 21.)